

Nisan/Mayıs 2016, Sayı:2

de/da

Yayına hazırlayan: Irmak Akman

Kapak resmi: Canan Gündüz (Adıyaman/Kahta)

Katkıda bulunanlar: Canan Gündüz, Timur

Kaymaz, Melis Oğuz, Aylin Yardımcı, Çağrı

Yalkın, Yalın Solmaz, Sinem Silay

Her sayı 500 adet basılmaktadır.

Merhaba,

İlk sayımızın gördüğü ilgi bizi çok mutlu etti, doğru ve güzel bir iş yaptığımıza olan inancımızı güçlendirdi. Yeni yazarlar ve konularla karşınızdayız.

Bir sonraki sayımıza katkıda bulunmak isterseniz *irmak@de-da-dergi.com* adresinden bize ulaşabilirsiniz.

Kendimizi güvende hissettiğimiz günlere nasıl geri döneceğiz, bilmiyoruz. Yine de sağlıklı ve huzurlu günler dileğiyle.

Sevgiler,

Irmak

Neler var?

Sağlık mı sektör mü?	4
Lobster: No country for the single	10
Bir büyükşehir masalı: Ekonomik rantın kutuplaştırdığı komşular	13
Kilis Elbeyli Mülteci Kampı üzerine	16
Her şeye rağmen hayat	19
Kütüphane kültürü, baş meridyen ve İnka tapınakları	21
Bağışlarla gelen huzur(suzluk): Boyfriend jean'ler ve yoksullar	23
Sanal alemler çocuk oyuncağı değil	25
Cevap veremedik	27
Özgürlük ve aile	29
Bu sadece bir başlangıç (mı)?	31

Sağlık mı sektör mü?

İrmak Akman, irmak@de-da-dergi.com

George Bernard Shaw, 1911 yılında yazdığı *Doktorun Dilemması* oyununun önsözünde şöyle der: “Aklı başında bir milletin, fırıncılara ekmek pişirmeleri için para vererek ekmek üretiminin sağlanabileceğinden hareketle, bir cerraha kestiği bacağınız üzerinden para vermesi, insanın siyasi insaniyetten umudunu kesmesine yetiyor.” Bu sözden iki sonuç çıkarmamız mümkün: Birincisi, performans sistemi, sağlık sistemlerinin sağlığı iyileştirmek ve korumak amaçlarıyla her zaman bağdaşmıyor. İkincisi performans sistemiyle ilgili sorunlar, sadece Türkiye’ye ve günümüze özgü değil.

Ödemeleri “üçüncü taraf”ın, yani doktorun çalıştığı kurum ve hasta dışında, özel ya da devlete ait bir sigorta şirketinin yaptığı durumda, doktorun gereğinden fazla “sağlık hizmeti” vermesi olarak ders kitaplarında yerini almış bir sorun. Üniversitedeyken okuduğumuz Nicholas Barr’ın *Sosyal Devletin Ekonomisi* kitabında (Oxford University Press, 2004), sağlık sistemleri tasarlanırken kaçınılması gereken en önemli arızaların başında gösterilmiş. Bu sorunun temelinde, hastanın gerçek durumuyla ve uygulanması gereken tedavi yöntemleriyle ilgili hem hastanın, hem de sigorta şirketinin bilgisizliği yatıyor. Bu bilgi asimetrisini tamamen ortadan kaldırmak mümkün olmadığı için, doktorların doğru şekilde teşvik edilmesi gerekiyor. Oysa ülkemizde gerek devlet tarafında, gerekse özel sektörde doktorlar daha fazla “hizmet” vermek için teşvik ediliyor.

Bu makale için üç doktorla görüştüm. İsimlerini vermeme istemedikleri için anlatıklarını isimsiz olarak aktaracağım. Doktor A İzmir’de bir özel hastanede, Doktor B İstanbul’da bir özel hastanede, Doktor C ise yine İstanbul’da, kendi muayenehanesinde çalışıyor.

Doktor A: Performans sistemi yüzünden gereksiz işlemler yapılıyor. Neden, şimdi kim daha çok puan toplarsa ona daha çok para veriyorsun. Daha çok puan toplamak için de daha çok işlem yapılması gerekiyor. Bu işlemi yaparken de gereksiz şeyler de yapılmaya başlanıyor. Bunu bir denetleyen, kontrol altına alan bir sistem kuramadılar. Tabii şimdi özel hastanelerde de büyük bir baskı var hekimlere.

...

Özelllerdeki baskı ciroyu artırma konusunda. Şimdi devletle anlaşmalı ya özel hastaneler. SGK’dan daha çok para almak için, doktorlara baskı yapıyorlar. Ne diyorlar, daha çok MR iste, daha çok tomografi iste, yine aynı şekilde daha çok ameliyat çıkartmaya çalış. Biz buraya geldiğimizden beri bunu o kadar çok yaşadık ki. Sürekli bakalım ne zaman performans toplantısı yapılacak, bakalım ne zaman “cironu yetersiz buluyoruz doktor bey, daha

fazla film yaz, tomografi yaz,” işte mesela geçenlerde bir toplantı yaptılar, diyor ki adam, “On hastada bir ameliyat bekleriz senden doktor bey” diyor. Şu anda özel hastanelerin büyük sorunu bu. Yani on hastada bir senden bir ameliyat bekliyor. Bu beklentiye cevap veremezsen bir kota koyuyor. Bu kotayı, 40 bini doldurdun, doldurdun, doldurmadın senle Nisan’da bir toplantı daha yapıp karar vereceğiz hakkında. Bu doktorluk mesleğinin saygınlığının bitiş noktası.

...

Özel sigorta geldiği zaman aynı şekilde hemen bir eleman gönderiliyor. Tomografi iste, tahlil iste şeklinde hemen bir baskı var. Özel sigortalardan SGK’dan aldıklarının iki-üç misli daha fazla alıyorlar, tomografi ve MR’larda, tahlillerde. Mesela yurtdışından gelen hasta olduğu zaman da, aman aman neler yapıyorlar, mesela yazın bir turist yediği içtiğinden ishal olmuş, örnek, ona tomografiler çekiyorlar, serumlar takıyorlar, endoskopi yapmaya kalkıyorlar, 1500-2000 TL hesap çıkarıyorlar. Yurtdışında da bu böyle mi biliyoruz ama, suistimal had safhada. Kendimiz için de aynı şey geçerli, başımıza bir iş geldiği zaman kime gitsek, ne yapsak, böyle düşünür olduk.

...

Minibüslerle civar köylerden cahil, köylü, yaşlı, hanımları topluyorlar, biz sizi özel hastaneye götüreceğiz, bakacağız. Bu işin simsarları var. Sizden hiçbir ücret alınmayacak, kendi cebinizden çıkmayacak, devletten alacağız diye. Minibüslerle getiriyorlar hastanenin önüne bırakıyorlar, derdinin olduğu branşlara hastanenin içinde yönlendiriyor, en az üç branş gezdirip, MR’lar tomografiler çekiliyor, onlar oralarda dertlerini anlatıyorlar, aynı minibüsle aynı simsarların eşliğinde köylerine dönüyorlar.

Doktor B: Bir kongreye gitmiştim. Kongrede ünlü bir özel hastanede ünlü bir radyolog alenen söyledi, MR’ların ya da tomografilerin %80’inin gereksiz yapıldığını söyledi. Eskiden, yıllar evvel piyasada çok kötü bir olay vardı, şimdi halen var mı bilmiyorum, bana bile teklifte bulundular bazı özel görüntüleme merkezleri, “Efendim,” diyorlar, “siz bize hasta gönderin, bilmem ne kadar size döner.” Bu konuda Tabipler Odası’na bile intikal etmiş şikayetler oldu zamanında. Şimdi düşünün, doktora diyor ki, siz bize hasta gönderirseniz aldığımız ücretin yüzde 25’ini-30’unu size veririz. Biraz da bizim piyasayı bunlar bozdular diye düşünüyorum. Yani tabii ki düşünün şimdi doktora böyle dersiniz doktor daha çok kazanmak için daha çok hasta gönderecek. En küçük bir sebepten. Bu en çok nerede oluyor biliyor musun? Özel sigortası olanlarda daha fazla oluyor bu. Özel sigortası olan kişilerde “ya yazalım, isteyelim ne olacak, nasılsa cebinden ödemiye sigorta ödüyor” gibi bir düşünce de oluyor.

Doktor C: Ben o performans sistemine karşıyım açıkçası. Benim çalıştığım dönemde ben o sisteme tabiydim. O sistemi kötüye kullanan arkadaşlar olabiliyor. Yapmadığı şeyi yapmış gibi gösteren, ya da performansı daha yüksek olduğu için o yöntemi seçen, hani, bir sürü şey duyduk ve tanık olduk. Sistem belki bu arkadaşları buna itiyor, doğru değil tabii, bunu herkes yapamaz ama sonuçta her meslekte her türlü insan var. Böyle açık kalmaması lazım, insanların suistimal edebileceği bir açık kapı bırakmamak gerekiyor. Bu performans biraz suistimale açık hale getiriyor bizim mesleği ve ben bizim meslekte bunun doğru olduğunu düşünmüyorum. Mesela performansı, getirisi yüksek diye belli ameliyatlar daha çok yapılabilir, performans düşük diye bir takım şeylerden kaçınılabiliyor, veya insanlar yapmadığı şeyi yapmış gibi gösterebiliyor, ben kendi pratiğimde bunu görmüştüm maalesef. Doktorlukla bağdaşmaması gereken bir şey, bana öyle geliyor.

Denetim mekanizmaları

Peki SGK ve özel sigorta şirketleri, kendileri için bu kadar maliyetli olan bu uygulamaların önüne geçmek için hiçbir şey yapamıyorlar mı?

Doktor A: [SGK] denetliyor, onlar da şimdi yurtdışındaki fiyatlara göre bir ortalama fiyat belirliyorlar kendilerince, ama o rakamlar bile bayağı yüksek oluyor aslında. Tabii ordan bir onay alıyorlar. Alırken onay alabilmek için biz ne yapıyoruz, bu sefer süslüyoruz, diyelim ki hasta bana öksürükten gelmiş, ben ona bir tomografi çekeceksem, ona ilave yazıyorum, burnu tıkalı diyorum, başı ağrıyor diyorum, ateşi yüksek diyorum, on gündür bu şikayeti sürüyor diyorum, ilaç kullanmış geçmemiş onun için gelmiş diyorum, halbuki dün başlamış şikayet.

Özel sigorta da bakıyor, bu adam bu kadar şikayetleri varsa bu filmin istenmesi doğal, normal diyor, biz onayın alınması için gereken şeyi yapıyoruz zaten.

Doktor B: SGK özel hastaneleri çok denetliyor şu son zamanlarda. Hemen hemen her gün denetime geliyorlar diyebilirim bütün hastanelere.

Mesela her bölümün ruhsatı var mı, çalışan doktorların diplomaları var mı, ilgili uzmanlar var mı, yerinde mi, aletler tamam mı, bütün Sağlık Bakanlığı'nın istediği standartlara sahip mi, enfeksiyon işlerinin kontrolü, denetimi, tahlilleri yapılıyor mu yapılmıyor mu? Temizliğe, hijyene bakıyorlar. Çalışanların periyodik sağlık muayeneleri yapılıyor mu? Kaçak bir iş var mı? Mesela kaçak saç ekimi çok vardı Türkiye'de, hala da var, bakıyor ki saç ekimi var, ruhsatı yok, izinsiz, ceza yazıyor tabii. Hatta diyelim ki, yapılan işleri fatura ediyor ya SGK'ya özel hastaneler, onları tek tek kuruşuna kadar inceliyorlar, eğer orada bir problem görüyorlarsa parayı ödemiyorlar, kesiyorlar parayı, o zaman hastane itiraz ediyor buna. Uğraşüyor, haklıysa geri alıyor, haklı değilse parasını alamıyor tabii. Şu anda SGK'nın denetimi çok var ama yeterli mi, değil. Denetimin çok sık olması iyi bir denetim yapıldığını göstermez.

...

Bütün yapılan tetkikler, muayeneler, tahliller, ameliyatlar, hepsi toplanıyor aydan aya SGK'ya fatura ediliyor. SGK'nın uzmanları bunları tek tek inceliyor. Onlarda bir çelişkili durum görürse, ki onların orada uzmanları var, anlıyorlar, bu hastaya niçin yapıldı bu ameliyat? Ameliyatta kullanılan malzemelere kadar inceliyorlar. Niçin bu malzeme kullanıldı? Ameliyat öncesi teşhis olması lazım. Fitik ya da safra kesesi taşı var, ameliyat ettin sen, fatura ettin, vermiyor işte parayı, ameliyat öncesi hani bunun teşhisi? Ultrasonu, röntgeni, tomografisi, tahlili var mı? Biyopsisi var mı, patolojisi var mı? Ya da ameliyattan sonraki patolojiye bakıyor, ne çıkmış. İnceliyor, ama yeterli mi dersin ben Sağlık Bakanlığı'nın denetiminin yeterli olduğuna inanmıyorum. Bazı hastanelere daha farklı davranıyormuş, ama duyduğum sağdan soldan, resmen gözümle görmedim.

Tıp eğitimi

Konuştuğum doktorlar, gerek Tam Gün Yasası'nın ardından üniversite hastanelerinden hocaların ayrılmasıyla, gerekse tıp fakültesi sayısının hızla artmasıyla tıp eğitiminin kalitesinde bir düşüş yaşandığını iddia ediyorlar.

Doktor A: Hekim açığını tamamlamak için hızlı bir şekilde üniversite sayısı artırıldı,

tıp fakültesi sayısı artırıldı, dolayısıyla mezun sayısı hızlı bir şekilde artırıldı, bu artış esnasında kalite pek göz önünde tutulmadı. Siyasi söylemlerle doktorların suçlanması bir takım eylemlerin gerçekleşmesine, bazı doktorların öldürülmesine, tehdit edilmesine neden oldu. Bu bir geçiş dönemi, zaman içinde nitelikli zeki çocuklar yine tıpa dönecektir. Ama 80'in üzerindeki tıp fakültesi Türkiye için çok fazla. Türkiye'de şimdi mesela kadavra temini çok zor. Kadavra yeterince temin edilemediği için, kadavra üzerinde çalışarak eğitim çok az Türkiye'de. Bazı özel üniversiteler yurtdışından kadavra temin ederek, kısıtlı ve üstünden para alarak, hekimlerden para alarak bir şeyler yapıyorlar ama bu yeterli değil tabii ki. Hem uzman hekimler yeterince pratik yaparak kendilerini geliştiremiyorlar, hem de üniversitede eğitim alan gençler yeterince sağlıklı bir eğitim alıp mezun olamıyorlar. Türkiye'nin en büyük eksiklerinden biri bu kadavra sorunudur. Yurtdışından getirirler hep.

Doktor C: Tam Gün Yasası'yla benim çevremdeki Çapa-Cerrahpaşa camiası, bir sürü hoca, yüzde 50-60 istifa ettiler. Bunlar ya özel muayenehanelerine çekildiler, ya da özel hastane zincirlerinde görev yapmaktalar. Bunlar üniversitelerde, büyük eğitim-araştırma hastanelerinde çalışırken, halkın da bu insanlara ulaşabilme ihtimalleri vardı. En azından halkı bırakın, tıbbi hizmet olarak, eğitim hizmeti veriyorlardı. Yani eğitim-araştırma hastaneleri ve üniversite hastanelerinde uzmanlık öğrencisi asistanların eğitiminde, tıp fakültesi öğrencilerinin eğitiminde aktif bir rolleri vardı. Şimdi bir defa zincir kırıldı. Bilgi aktarım zinciri kırıldı. Bu üniversitelere, büyük eğitim-araştırma hastanelerine iki yönde kan kaybettirdi: Bir, hizmet konusunda, hastaların ulaşamama durumu, ancak özel hastanelere, muayenehanelere hastalar maddi açıdan büyük bir bedel ödeyerek ulaşabilir bu hocalara. Bu bir. İkincisi, eğitim açısından tıp fakültesi öğrencileri, tıp fakültesindeki asistanlar, uzmanlık öğrencileri bu hocaların bilgilerinden faydalanamıyor. Bilgi aktarım zinciri kırıldı.

Doktor A: Orada bir ortak yol buldular, bir geçiş dönemi yaşıyorlar, profesör düzeyinde muayenehaneler sürüyor, yalnız kendi özel ameliyatlarını üniversitede yapamıyorlar hala. Fakat hastanede çalışan diğer hekimler üzerinden ameliyatlarını yine yapıyorlar. Yani o geçiş süreci sürüyor. Yeni profesörler arttıkça zamanla muayenehane işi üniversitelerde de bitecek. Yeni profesörler muayenehane açamıyor. Eskiden açanlar o hakkı sabit olarak tutuyorlar, ama üniversitede ameliyat yaptırmıyorlar onlara. Eğitim kadrosunda sürdürüyorlar işlerini. Özel hastanede yapıyorlar, üniversite hastanelerinde de bir başka arkadaşın üzerinden yapıyorlar.

Sevk zinciri

Aile Sağlığı Merkezleri'yle birlikte kurulmaya çalışılan sevk zinciri, gerek aile hekimlerine uygulanan performans sistemi, gerekse hastaların tercihleri nedeniyle çoğu zaman amaçlandığı şekilde çalışmıyor.

Doktor A: Sevk zincirinin aslında çalışması lazım, çalışmaması için bir sebep yok. Şimdi aile hekimliği sistemi kuruldu biliyorsun, genel sağlık sigorta sistemi kuruldu. Aile hekimlerinden sevk alması gerekiyor hastaların artık. Aile hekimlerine de performans koydular biliyorsun, sevk ederse sevk ettiği hastadan prim alamıyor. Göğüs hastalıkları uzmanına hasta göndermesi lazım, göndermiyor, ben seni tedavi ederim diyor. Gönderirse hastasını aile hekimi, bu sefer kendisi puan alamıyor. Puan alabilmek için de oturuyor hastayı

kendisi tedavi etmeye kalkıyor, çaresiz kalırsa gönderiyor.

Doktor C: Aile Sağlığı Merkezleri kuruldu, evet, ama donanımlı mı acaba. Aile hekimliği yapan pratisyen arkadaşlar bence yeterince donanımlı değiller. O sisteme tabii geçilmiyordu, halkın direkt doktora ulaşması, muhakkak ki önemli, bizde bu birinci derece, ikinci derece, üçüncü derece sağlık hizmeti veren kurumlara doğru bir akış yok ki. Birinci dereceye gitmesi gereken hasta bir bakıyorsunuz üniversite hastanesinin kapısında. Tam oturmuş değil bazı şeyler. O arkadaşların eğitimiyle ilgili de ben eksiklik olduğunu düşünüyorum. Hastalar geliyor, diyelim ki bir aylık bebek, öksürüyor, tıksırıyor diye götürülüyor Aile Sağlığı Merkezine. Bir bakıyorsunuz antibiyotik yazılmış, öksürük şurubu yazılmış, o yazılmış, bu yazılmış, upuzun bir reçete. Şimdi hem israf, israfı bırakın, küçücük bir bebeğe bir sürü ilaç. Dediğim gibi, tamam Aile Sağlığı Merkezleri kuruldu, olmak zorunda, illa ki, doktora ulaşım da kolay olmak zorunda, ama bunları atlayıp en olmadık üçüncü sağlık hizmetinin verildiği yerlere ulaşanlar var, veya oraya gidip düzgün değerlendirelemeyen hastalar var. Demek ki burada bir sorun var. O akış zinciri düzgün bir şekilde işlemiyor, bu bir, o arkadaşlar yeterince donanımlı değil. Çünkü aynı pratisyen arkadaş, küçümsediğimden değil benim kız kardeşim de aile hekimi, aynı pratisyen hekim yeni doğandan ölene kadar bütün hastalara bakmakla yükümlü. Cerrahi hastasıyla, kadın doğum hastasıyla, yeri gelince refere ediyor, etmeli de zaten. Bunların bana göre yavaş yavaş belli bir eğitimden geçirilmesi gerekiyor. Altyapıyı kuvvetlendirmek gerekiyor, hemşireler aynı şekilde, çok belli başlı konular var toplum sağlığını ilgilendiren gereksiz antibiyotik kullanımı, bir takım vitamin, demir eksikliğinin saptanıp bunun yerine konması olayı, çok temelde çok sık rastlanan hastalıklar konusunda bunların eğitilmesi, eksikliklerinin giderilmesi gerekiyor, uzun soluklu bir iş bu, daha bu başlangıç.

Hastanelerin taşınması

Merkezi yerlerde kurulmuş büyük ve köklü devlet hastanelerinin taşınması, arazilerinin ise imara açılması son zamanlarda devletin sıklıkla başvurduğu bir uygulama.

Doktor C: Çapa'nın yıllardır yıkılıp tekrar yapılması gündemde. Şişli Etfal'de böyle bir durum var. Şişli Etfal Ayazağada büyük bir eğitim araştırma yapıldı oraya taşınacak, orası çok güzelmiş. Ama daha birkaç yıl sürermiş. Orada benim şef olan arkadaşlarım var, geçen gün konuştum, çok da güzel olur açıkçası, ulaşım da sanırım kolay olur metro ulaşırsa muhteşem bir şey olur. Ama mesela Şişli Etfal'in binası evet kaldırmıyor, geleneksel yüz yıllık bir hastane. Yine orada hizmete devam etse ama ayaktan hastalar orada bakılsa. Ayakları alışı, şehir merkezinde. Mesela Bakırköy SSK, o hastane Kanuni Sultan Süleyman hastanesi oldu ve Halkalı'ya taşındı. Onun olduğu arsa çok çok kıymetli. Duyduğum kadarıyla TOKİ'ye verilmiş.

Peki ne yapılmalı?

Doktor B: Sağlık sektöründe en çirkin şey hastayla doktor arasında ya da hasta ile hastane arasında para alışverişi. Bence sağlık ve eğitim, hukuk bunlar insan hakları, mecburi bir görev diye düşünüyorum. Şimdi nasıl bir vatandaştan devlet görev bekliyor, ne bekliyor vatandaştan, vergini vereceksin diyor, vermezsen bir kuruşunun bile peşine düş-

yor, değil mi? Askere gideceksin diyor, askere gidiyor insanlar gençlerimiz şehit oluyor. Buna karşılık devletin de vatandaşa karşı mutlaka yapması gereken görevleri olduğunu düşünüyorum. Bunlardan bir tanesi sağlık. Bence devletin vatandaşın sağlığını ücretsiz karşılaması lazım. Bu tabii dünyanın hiçbir yerinde yok ama, çok ideal düşünce ama... Neden, çünkü sağlık işi bu, keyfi bir şey değil ki, ne zaman ne olacağı belli değil. Mesela Mustafa Koç pat diye devlet hastanesine gitmek zorunda kaldı, demek ki biz vatandaşa sağlık hizmetini belli bir standartta her yerde aynı şekilde vermek zorundayız çünkü ne zaman ne olacağı bilinmiyor. Paran olsa da olmuyor. Bunu çok iyi bir standarda getirmek lazım sağlık sistemini ve parasız olması lazım. Vatandaşla hastane arasında para alışverişi olmazsa doktorluk daha kolay olur, daha iyi hizmet verilir diye düşünüyorum. Aynı şekilde eğitim de öyle, hukuk da öyle. Burada devletin eksikliği var, tek taraflı akit olmaz.

Doktor A: Dünyada sabit, herkesin örnek göstereceği bir sağlık sistemi yok. Bir türlü oturamıyorlar. Mutlaka ucundan kenarından bir suistimal söz konusu oluyor. Almanya'da eşimiz dostumuz akrabalarımız yaşadılar, onlar da bu tür şeylerin orada olduğunu söylüyorlar.

Dünyada kusursuz işleyen bir sağlık sistemi olmadığını, *Sosyal Devletin Ekonomisi* kitabında Nicholas Barr da kabul ediyor. İki tür sağlık sistemi doğru teşvik mekanizmaları kurularak verimlilik ve eşitçilik amaçlarına ulaşabiliyor. Birincisi maliyetin (sigorta kurumu yoluyla ya da vergilerden) devlet tarafından karşılandığı, sağlık hizmetini de devletin verdiği, hastanın devletten aldığı hizmet için hiçbir ödeme yapmadığı, dilerse az sayıdaki özel kurumlardan da sağlık hizmeti alabildiği sistem. İngiltere'deki National Health Service bu şekilde çalışıyor ve halk arasında genel olarak popüler. Hizmet kalitesi ve verimliliğin sağlanması için sağlık hizmetini veren devlet kurumları arasında rekabeti sağlayacak mekanizmalar kurulmuş.

Bize daha yakın olanı ise maliyeti sigorta kurumu yoluyla devlet tarafından karşılanırken, sağlık hizmetini devlet ve özel kurumların verdiği sistem. Bu sistemde doktorların gereğinden fazla hizmet vermemesi için, sağlık hizmeti veren kurumlara önceden bir bütçe sınırı konuluyor. Bunun yanında hizmet kalitesi de düzenlemeler ve denetimler ile yakından takip ediliyor.

Kaçımız doktorların gerek öğrenim hayatları, gerek çalışma hayatları boyunca çalıştıkları kadar çalışmaya, aldıkları riskleri almaya, doktorlar gibi her gün onlarca insanla uğraşmaya cesaret edebiliriz? Hepimizin sağlığı için doktorların toplumda hakettikleri saygıyı görmeleri ve hakettikleri geliri elde etmeleri çok önemli. Doktorları "performansları artırılabilir" bir üretim faktörü, hastaneyi ise ticari bir kurum olarak gören yaklaşım, hem doktorları, hem hastaları, hem de gerek SGK'ya, gerek özel sigorta şirketlerine prim ödeyen hepimizi mağdur etmeye mahkum. Son sözü Doktor C'ye bırakalım:

Çok uzun, çok meşakkatli, zor bir meslek. Tamam ben belli bir seviyeye geldim, emekliliğimi bile hakettim, şimdi rölantide istediğim gibi çalışıyorum. Benim kızım doktor olmayı düşünüyor, ben istemememe rağmen ama o çok isterse engelleyemeyeceğim. Ailesinde doktor olmayan biri çekilen zorlukları anlayamaz. Mümkün değil. Ancak çocuğu, kardeşi, eşi doktor olacak ki yaşanan zorluklar dikkat çeksin.

Lobster: No country for the single

Canan Gündüz, *canangunduz@z@gmail.com*

Afili adıyla “devlet hizmet yükümlülüğü” olarak adlandırılan kavram, doktorlara diplomalarını alıp mesleklerini icra edebilmeleri için şart koşulan zorunlu hizmete; hatta halk arasındaki adıyla “şark hizmeti”ne karşılık gelmektedir. Tıp fakültesini bitirdikten sonra pratisyenlik zorunlu hizmeti, uzmanlık eğitimi alırsan sonrasında ikinci bir zorunlu hizmet, hatta uzmanlık üzerine yan dal da yaparsan, üçüncü bir zorunlu hizmet ile akademik kariyer hedefleyerek okudukça okuyan idealist doktor ödüllendirilir. Günümüzde ise, zorunlu hizmet, şark hizmeti ile aynı tanıma kavuşmuştur. Örneğin Şubat devlet hizmet yükümlülüğü kurası münhal kadroları incelendiğinde, Şırnak, Hakkari, Diyarbakır, Mardin, Ağrı gibi gündemin coşkuyla yaşandığı illerin büyük yer kapladığı görülmektedir. Tabii ki de herkesin sağlık hizmeti alma hakkı vardır ancak öğretmenlere şehri terk etme izni verilen, sivillerin yok uğruna öldüğü ve itibarsızlaştırılan doktora şiddetin meşrulaştırıldığı günümüz düzeninde, terörün ve kaosun içine kim göz göre göre gitmek ister ki? Senelerce dünya meselelerinden izole asosyal bir öğrenim hayatı sürmüş olan doktorlar, meslekleri gereği savaş dahil tüm koşullarda hastalara derman olmaya devam etmek zorundayken; öğrencilikte koptukları gerçeklikle aralarındaki mesafeyi fersah fersah kapatıp kendilerini tüm olayların ve de politikaların merkezinde buluyorlar, ne ironik!

Peki, niye eskiden değil de şimdi şark münhal kadroları arttı? Bir sebep zor yaşama ve çalışma koşulları nedeniyle istifaların olması. Diğer sebep ise, eş durumu tayinleri...

Devlet “aile kurumu”nu gözeterek, eşi devlette stratejik personel olan kişileri eş durumu kurasına tabi tutuyor, mevcut şehirlerindeki düzenlerini devam ettirmelerine olanak sağlıyordu zaten. Yeni yönetmelikler sonrasında, devlette stratejik personel olmayan memurların ve özel şirketlerde çalışan kişilerin de eşlerine aynı hak tanındı. Mantıksız da değil; maksat eşlerin bir arada olarak aile bütünlüğünün korunmasıysa, eşin kurumunun önemi olmamalı. Diğer yandan, eşleri özelde çalışan ciddi sayıdaki doktora büyük şehirlerdeki hastanelerde talep sayısı kadar, yani mevcut koşullarda mevcut doktor sayılarıyla işleyen kurumlara ekstra kadro açılmak suretiyle kadro tahsis edildi. Doğuda boşalan kadrolar da böylelikle bekarlara emanet edilmiş oldu. Çünkü bekarların eşleri olmadığı için aileleri yoktu ve hayatta canlarından başka kaybedecek bir şeyleri yoktu. Bir yandan aile kavramını sorgularken, bir yandan doğal seleksiyona bırakılmış hisseden bekarlar, kendilerine sunulan yeni düzenlerde trajik olarak bekar kalmaya da mahkum bırakılıyordu sanki. (Nasip kısmet bu işler gerçi, kısmetin nerede

çıkacağı belli mi olur, ne yazıyorsa o, vs... diyecekseniz, demeyin lütfen.)

Başlıkta bir Lobster görmüştük ama?...

Ajite hasta yakınlarının yıllanmış “Hastamız ölsün mü?” repliğine bir kontratak da bekarlardan geliyordu: “Bekarsak ölelim mi?” Lobster filminde çok net “Evet, öl.” deniyor. Zaten adamla kadın kardeş çıkıyor, hepsi de ölüyor, haydi dağılabiliriz demeyeceğim. Dağılmayalım ya, ne güzel mübalağalı konuşuyorduk... Elin Avrupalısı mahalle baskısı yaşamadan, şark hizmeti travmasına girmeden bile hep çift olmaya zorlayan toplum düzenine isyan ediyor. Ya biz ne yapalım? Sultanlık vaatleriyle kandırıldıktan sonra kelle koltukta gezmek nasıl bir his bilir misiniz siz sayın yönetmen Yorgos Lanthimos? Nerdee...

Distopik bir bilim kurgu olan Lobster, eşi tarafından bırakılan David'in (Colin Farrell) diğer bekar kişilerin olduğu otele devlet görevlileri tarafından götürülmesi ile başlıyor. Bu otelde kalan kişiler, 45 gün içinde kendilerine “uygun” bir kişi bulmazlarsa, otele kayıt sırasında kendi seçtikleri hayvana dönüştürülüyorlar. Uygunluktan kasıt ise son derece kaba olarak fiziksel özelliklerin ve özellikle de kusurların aynı olması. Diğer yandan, ormanda yaşayan, devletin dayattığı bu düzene karşı çıkan asi grup da bir anti-tez sunma iddiasıyla yola çıkmasına rağmen kendi katı ve acımasız kurallarıyla yeni bir tez oluşturup diyalektik süreci bir sentez oluşmasına fırsat vermeden işletiyor. Gerek devletin dayattığı düzen, gerek ise alternatif gibi gözüken muhalif anarşist düzen; teo-

ride farklı gözökmelerine rağmen kişiyi, benzer anlayışsızlık ve canilik ile sonuçlanan distopyalara mahkum ediyor. Her şeye rağmen, aşkın gözü kör olmaya devam ediyor. Anlaşılmadığın düzenlerde sevdiklerine özel kendi gizli dilini oluşturmak ya da insan kimliğinden kurtulup hayvan bedenine bürünerek kendini ayrı tutmak ise belki de tek kaçış yolu oluyor. Gündelik yaşamımızda da, gerek politik, gerek ise sosyal meselelerimiz içinde bizler de, umut vaatetmeyen benzer nedenlerle ayrışma arayışlarına giriyoruz aslında. Gregor Samsa misali kabuslardan uyanıp dev hamam böceklerine dönüşmüş buluyoruz bir sabah kendimizi...

Toplumumuzda “uygun” kişi seçim kriterlerinde sosyoekonomik düzey çoğu zaman belirleyici olmakla beraber, fiziksel özellikler de filmdeki kadar abartılı olmamakla beraber dikkat çekiyor. Aslında küçük ünlü ve büyük ünlü uyumları da ünlülerin kendi camiaları içerisinde, ulaşabildikleri kişilerden en güzel/yakışıklı olanı ile birlikte olmak zorunda hissetmeleri ile sonuçlanan bir nevi dayatma ürünü sanki.

Kaldıkları otelde 45 gün içerisinde bir çift haline gelmezse hayvana dönüşecek olmanın stresini yaşadıklarından, mantıklarını herhangi bir kişi ile olabilmek için zorlayan karakterler de bana tanıdık geldi. “Evlilik çağı”nı geçtikleri söylenen bireyler de sağlıklı düşünceler eşliğinde 45 gün olmasa da, birkaç ay kadar kısa sürelerde tanışıp evlilik yoluna giriyorlar.

Çift olmanın getirisine ve gereklilik nedenine değinilmiyor filmde. Schopenhauer’e göre güdülenmeden ibaret olan, “aşk” olarak tarif ettiğimiz duygu, sadece kusursuz yeni nesiller meydana getirmemiz için bir araç. Bizler torun tombalak sahibi olmak için evlenirken, birileri evlenmeyerek bekar kalmaya devam etmeliydi ki “bekar” tanımına ihtiyaç olsun ve birileri bekar olmamanın keyfini sürüp eş durumu kurasına katılabilinler. Bir Lobster vardı derken iyiydi de, bir zorunlu hizmet derdimiz de vardı yazının başlarında, hatırlatırım.

Sonuç olarak, Colin Farrell’ın terkedilip 45 gün boyunca bir çift haline gelemediği ve aşkın gözünü kör etmesinin ardından kendisini fiziksel olarak aşık olduğu kadına benzetmeye çalıştığı bir durum, distopya ötesidir gerçekten de. Umudumuz ise Ütopya Devlet Hastanesi münhal kadrolarından yana...

Bir büyükşehir masalı: ekonomik rantın kutuplaştırdığı komşular

Melis Oğuz, *meloguz@gmail.com*

Günümüzde kentler kontrol edilemez hızlarda büyürken, aynı kentte yaşayan farklı topluluklar da her geçen gün birbirinden kesin ve keskin sınırlarla ayrılmaya devam ediyor. İstanbul gibi kentler, bir araya gelemeyen, birbirinden korkan, fakat birbirine sadece komşu hayatlar süren topluluklar arasında paylaşılamayan bir meta haline geliyor. Birbirine komşu ve farklı hayatlar yaşayan bu topluluklar, birbirlerine satıyor, birbirlerini farklı “silahlarla” tehdit ediyor, sonuç ise kendi içine daha da kapanan ve kendinden farklı gördüğü ya da tanımadığı diğer gruplarla arasında daha da keskin bariyerler oluşturan “faşist cemaatler”...

Yazımın içeriğini tasarlarlarken Mirgün Cabas’ın sunduğu *Her Şey* programını izliyordum. Tophaneli grupların asker uğurlaması bahanesiyle Cihangir’deki mahalle sakinlerine “sataştıkları,” onlara “laf attıkları,” gözdağı vermek amaçlı silah kullandıklarının tartışılması ile başladı program, Ayşe Arman’ın “Cihangir’deki Taciz Timi” yazısına referans verilerek. Arman’ın 4 Şubat 2016’da kaleme aldığı yazısında 18-25 yaş arası 70-80 kişiden oluşan ve Tophaneli oldukları düşünülen bir grubun, bir Pazar akşamı 21:00 suları Cihangir’e “Ya Allah, bismillah, Allahu ekber!” naralarıyla girip Cihangir-lilerin “asabını bozmak için” ya da “bozacak şekilde” torpil attıklarını, sonra kafelerde oturanlara “aptal aptal bakma” diye laf attıklarını, Cihangirli mahalle sakinlerinin ise bu provokasyonlara karşı tepki vermeyip, bir şey yapmadıklarını anlatıyordu ikinci ağızdan. Arman bu gruplara “taciz timleri” ismini koymuş. Keza, bu gruplar bir başka grubu provoke ederek ortalığı karıştırmak istiyormuş; Gezi olayları, Hürriyet baskını da bu savını destekleyen örnekler...

24 Şubat 2016 tarihli *Her Şey* programında ise Cabas, bu olayların münferit olmadığını anlattıktan sonra, sözü önce Cihangir Platformu üyesi Elvan Kılıncım’a ardından da Tophane Haber Genel Yayın Yönetmeni Eyüp Güzel’e verdi. Kılıncım, tekrar eden bu olaylardan birisine kendisinin şahit olduğunu ve olaylarda taciz ve saldırının da vuku bulduğunu anlattı. Semtte canlı yayındaki bir programda ağzına almak istemeyeceği türde küfürler edildiğini söyledi.

Söz hakkı Güzel’e geçtiğinde ise, kafamda oluşan resimde soru işaretleri belirmeye başladı. Cihangir kozmopolit bir semt, keza Tophane de öyle. Yani, farklı sosyo-kültürel gruplar, farklı yaşam tarzları, farklı inançlar, farklı ekonomik sınıflar, farklı etnik

kökenlerin bir arada yaşadığı mahalleler her ikisi de. İstanbul gibi büyük pek çok şehrin geçirdiği bir sürecin sonunda ortaya çıkan sosyal bir olgu bu. 90'larda kentin çeperlerinde villalar ve daha düşük yoğunluklu, bahçeli toplu konut alanlarına yerleşen orta-orta üst gelir grupları, İstanbul'un komşuları Tekirdağ ve Kocaeli sınırlarına kadar genişlemesi ve artan nüfusun bu dağınık yerleşimini çevre yollarının kaldıramaması ile birlikte, 2000'den sonra yeniden kent merkezlerinde kendilerine yer aramaya başladılar. Cihangir, Tophane gibi mahalleler ise ulaşılabilirliği ile cazibeli hale gelince, orta-orta üst gelir grupları, kent çeperlerine taşındıkları sıralarda buralara yerleşen düşük gelir grupları ile komşu oldular.

İşin ilginç, bu entelektüel grup yeni komşularını benimsemeye, hatta onlarla birlikte yaşamaya (ara sıra ayakta kalmasını kapının önüne koymalarından şikayet etmekle birlikte) oldukça hoşgörülü iken, daha muhafazakar bir karakter sergileyen ve kentsel ekonomik sistem içerisinde varlık savaşlarını halen sürdürmekte olan düşük gelir grupları yeni komşularını o kadar kolay benimseyemediler. Nasıl benimsesinler ki?

Sorun, sadece farklı yaşam tarzlarıymış gibi anlatılıyor çoğunlukla. Oysa, değil. Daha doğrusu, tek ve birincil sorun bu değil. Sorun, yeni "entel" komşuların bölgedeki kiralari arttırıcı etkilerinin olması. Bu artıştan elde edilen kâr, buraları mesken edinmiş olanlarla hiçbir şekilde paylaşılmıyor.

Hoş bir tesadüftür ki, bu haber programını izledikten hemen sonra, 15. !f İstanbul Bağımsız Filmler Festivali 'nde Frederick Wiseman 'in yönetmenliğini yaptığı *Jackson Heights* 'a yetişmek için yola koyuldum. Jackson Heights, New York 'ta bir mahalle; ancak dünyanın etnik ve kültürel anlamda en zengin yerleşim yerlerinden birisi. Söz konusu New York ve etnik çeşitlilik olunca, kaçak Meksikalı göçmenler de, Nazi Soykırımından kaçıp burada yerleşmiş ve bu soykırımda yitirdikleri atalarını kendi kurdukları ve yasatmaya çalıştıkları mahalle sinagogunda anmaya çalışan Musevi cemiyeti de mahallenin birer unsuru. Bunca farklılığın bir arada uyum içerisinde yaşamalarını sağlayan şeyin ne olduğunu sorguladım ben filmi izlerken; *Her Şey*'de kısa süre önce izlemiş olduğum tartışmanın etkisi altında.

New York 'un ekonomik rekabet sistemine dahil olamamış ya da sistem tarafından dışlanmış grupların yaşadığı bir mahalle Jackson Heights. Birbirlerinin geldikleri ülkelerin isimlerini ilk defa duyanların yaşadığı bir yer burası. "Hani günde üç kere ibadet edilen bir din var ya, o dinden olanlar" diye Müslüman pizza restoranı işletmecisi patronunu tarif ediyor, bir hafta önce kovulduğu için hakkını nasıl araması gerektiğini soran bir Kolombiyalı, Latin kökenlilerin toplandığı bir mahalle forumunda.

190 dakika süren belgesel boyunca, o kadar farklı grupların forumlarından sahnelere yer verildi ki, filmi takip etmekte zorlandığım yerler olmadı değil. Ancak, bu kadar farklılığın bir arada bu kadar uyumlu yaşayabilmesinin de alt metinlerini her forumda incelemek mümkündü. Jackson Heightslılar, New York'ta Brooklyn, Flushing, New Jersey gibi diğer yerleşim alanlarında uygulanmaya başlanmış olan BID (Business Improvement District) programına ortak bir karşı çıkış gösteriyorlardı.

Bu program, küçük işyeri sahiplerinden belirli bir süre boyunca küçük meblağlarda senelik ücretler alarak, mahalleyi güzelleştirip cazibe merkezi haline getirmek için yatırımlar yapmak üzerine kurulu. Ancak, kendilerinden önce bu uygulamaya tabi tutulmuş diğer yerleşim yerlerinde neler olduğunu izleme şansı elde etmiş olan Jackson Heightslılar yapılan “güzelleştirme” yatırımlarının beraberinde artan kiralara getireceğinin bilincindeler. New York’un çığnemededen yutmaya hazır olan ekonomik rekabet sisteminde bu mahallede yer edinebilmiş olan o küçük işletmeleri tüm farklılıklarına rağmen bir arada tutan şeyin de ellerinden alınmak üzere olduğunun farkındalar. Keza, BID kira artışları ile birlikte küçük işyerlerini artık ekonomik olarak rekabet edemez hale getiriyor ve boş kalan yerlerini de orta ve üst ölçekli girişimler doldurmaya başlıyor. Ceplerinden mahalleyi cazibe merkezi haline getirmek için çıkardıkları paralar ise, küçük işletmecilerin kendi iflaslarını getiriyor. İşte bu senaryoya karşı duruş sergilemek için birlik olmuşlar. Onca inanç, yaşam tarzı, cinsel eğilim farklılığı değirmen taşında öğütülmüşçesine görünmez olmuş.

İstanbul’un merkezinde ise iki komşu mahalleli birbirinden korkar halde. Birisi taşkınlıktan, saldırıdan, tacizden, yaşam tarzlarına müdahaleden korkuyor. Diğeri de korkuyor aslında; bunu görebilmek lazım işte. Diğeri de, zaten güç bela tutunduğu bu kentin ekonomik sisteminin iyice dışına itilmekten korkuyor; aç açıkta kalmaktan, evsiz barksız kalmaktan... Korkuları gareze dönüşüyor; toplumsal bir gareze. Sahip olmadıkları ve belki de olamayacakları bir lüksün yanı başında, her an yok olma korkusuyla yüzleşirken. Korkularını dile getirme yöntemi komşularından farklı; basın-yayını kullanmayı, mahalle forumlarını bilmiyorlar. Mahalle kahvesinde toplanmayı biliyorlar ve evet, kabul edilebilir değil dışavurumları bu korkularını, içlerindeki garezi; kabadayılık taşıyorlar.

Ama bir dakika, kabadayılık eski mahalle kültürünün bir parçası değil miydi; ben mi yanlış hatırlıyorum?

Kilis Elbeyli Mülteci Kampı üzerine

Timur Kaymaz, *timur.kaymaz@tepar.org.tr*

29 Nisan 2011. Sıradan bir Cuma günü. Suriye’de rejimin baskısından kaçan yaklaşık 300 kişilik bir grup, Türkiye’nin en güney noktası olan Hatay’ın Yayladağı ilçesinin Cilvegözü sınır kapısından Türkiye’ye giriş yapıyor. İstatistiği tutulduğundan bu yana, dünya tarihindeki en büyük zorunlu göç dalgasının ilk damlası geldi. Haberimiz yok. Haftalar, aylar, yıllar geçtikçe daha da fazla Suriyeli evlerinden kaçarak çevre ülkelere sığınmak zorunda kalıyor.

2015 sonu itibarıyla yaklaşık beş milyon Suriyeli ülkesinden dışarıda yaşıyor. Suriye içinde ise yaklaşık yedi milyon kişi evini terk ederek başka bir yerde hayatını idame ettirmek zorunda kalmış. Günümüzde bu rakamın neredeyse dörtte biri, yaklaşık üç milyon Suriyeli Türkiye sınırları içinde yaşıyor. Ağızdan ne kadar kolay çıkabilen bir rakam aslında, üç milyon. Liradan henüz altı sıfır atmamışız gibi. Ya da sanki Türkiye’ye ansızın 82. ili eklemişiz gibi. Türkçe konuşamayan İzmir nüfusu büyüklüğünde bir grup ülkeye bir anda ışınlanmış gibi.

Önce Yayladağı’nda bir parkta, sonra Hatay’da bir açık spor alanında çadırlar kuruyor AFAD. Dalgaların durmayacağı fark edilince, binlerce konteynerden kentler yapılıyor. Hatay, Kilis, Urfa derken sınırdan Malatya’ya kadar uzanan bir coğrafyaya 30 tane “lego ilçe” kuruluyor. Günümüzde 273 bin Suriyeli bu kamplarda yaşıyor. Şişli’de oturan herkesin ortalama yedi kişilik gruplar halinde beş metreye üç buçuk metrelik konteynerlerde yaşadığını düşünün mesela. Öyle bir durum. Geri kalan iki buçuk milyon Suriyeli ise Türkiye’nin dört bir yanına yayılmış bir halde kampların dışında yaşamlarını idame ettirmeye çalışıyorlar.

Aslında bu durumda kahrolacak çok şey var. Bir o kadar da sınırdan ve utançtan insanın içini kabartan politika hataları ve eksiklikleri mevcut. Bunların hepsini biliyoruz. Ben burada başka bir hikaye anlatmak istiyorum.

Bir milyon Suriyeli İkinci Dünya Savaşı’nın bitiminden bu yana Avrupa’da binbir zorlukla oluşturulan siyasi birliği yıkılma noktasına getirdi. Orta Avrupa sınırları boyunca duvarlar, jiletli teller çekildi. Schengen Bölgesi’ndeki komşu ülkeler sınırları arasına kontrol noktaları koydu. Her konuda en iyi uygulamalar için örnek vermeyi alışkanlık edindiğimiz İskandinav ülkeleri, sınırlarından giriş yapan mültecilerin ziynet eşyalarına el koymak üzere hazırlıklar yaptı.

Kıyasla, Türkiye, bu işin altından inanılmaz derecede iyi kalkıyor. Sezar’ın hakkı

Sezar'a, Türkiye an itibarıyla dünyada en fazla yabancı sığınmacıyı barındıran ülke. Üstüne üstlük, bu sığınmacıların yüzde 90'ı kamplarda değil, şehirlerde yaşıyor. Örneğin bir buçuk milyon nüfuslu Hatay'da kayıtlı 400 bin Suriyeli var. 130 bin nüfuslu Kilis'te ise kayıt altında olan 128 bin Suriyeli var.

Geçtiğimiz haftasonu Kilis'teki Elbeyli Konaklama Tesisleri, yani hepimizin anlayacağı adıyla Elbeyli mülteci kampını ziyaret etme fırsatım oldu. Elbeyli, Türkiye'deki en büyük konteyner kent. Suriye sınırına bitişik bir bölgede, 420 bin metrekaare alanda 3600 civarı konteynerde yaklaşık 25 bin Suriyeli yaşıyor. Günde ortalama üç doğum oluyor. Tesiste iki anaokulu, iki ilköğretim okulu, bir de lise var. Toplamda yaklaşık sekiz bin öğrenci bu beş binada eğitim görüyor. Okulların imkânları oldukça iyi, sınıflar geniş ve aydınlık. İlköğretim okulunda Suriyeli öğretmenler bizim Milli Eğitim'in onayıyla Suriye müfredatını işliyor. Dersler devam ederken okulu gezdiğimiz için biraz gözlem yapma fırsatım da oldu. Çocukların her duruma uyum sağlayabilme yeteneği gerçekten olağanüstü, hepsinin yüzü gülüyor, koşup gelenlere sarılıyor, Türkçe konuşmaya çalışıyorlar. Eğitim sistemindeki en büyük sıkıntı ise Üniversite'ye geçiş. Liseyi bitiren öğrenciler, TÖMER/Gaziantep Üniversitesi işbirliği ile C1 belgesi almak üzere eğitim alıyorlar. C1 belgesi, ileri derece Türkçe seviyesini gösteriyor, alması oldukça zor. C1 belgesini alan Suriye vatandaşları Türkiye'de üniversiteye sınavsız girmeye hak kazanıyor. 2013'ten bu yana Elbeyli'nin tarihinde şimdiye kadar sadece 39 kişi bu yolla üniversiteye girebilmiş. Tabii bu sistem *Sözcük*'de "Suriyeli Olmak Varmış" başlığıyla manşetten veriliyor, o ayrı.

Yetişkinlerin günlük hayatı ise oldukça monoton. Kampta yeni doğanlar dâhil herkesin bir AFAD kartı var. Her 'aile reisi'nin kartına, aile ferdi başına ayda 85 TL yatırılıyor. Yani sekiz kişilik bir aile ayda 680 TL gelir elde ediyor. Bu kartların bakiyeleri yalnızca kampın içinde bulunan iki markette harcanabiliyor. Marketlerdeki fiyatlar kışla kantini seviyesinde olduğu için, yalnızca AFAD geliri ile bir ailenin yaşamını idame ettirmesi mümkün. Kamp sakinlerinin kamptan yalnızca gününbirlik çıkmalarına müsaade ediliyor. Bize anlatılana göre günde ortalama 6000 kişi kamptan girip çıkıyormuş. Bu rakamın büyük çoğunluğu yakınlarda mevsimlik işçilik yapıyor, amele pazarında iş bekliyor, ya da inşaatlarda çalışıyor. Yine de hava güzelse ailecek piknik yapmaya çıkanlar da oluyor, zira kampta yeşil alan hiç görmedim. Bizim orda olduğumuz süre boyunca birçok grup balık tutmak için yakındaki bir alana gitmek üzere çıkış yaptı.

Kamp içinde çalışarak para kazanmak, sınırlı da olsa, mümkün. Ya fason işçilik yoluyla üretilen parça başına, ya öğretmenlik gibi profesyonel meslek yoluyla, ya da ticaret ile ek gelir edilebiliyor. Fason işçilik genelde tekstil ve halı işlemeciliğinde var. Diktikleri parça başına 1-5 TL arasında bir gelir kazanıyor Suriyeli kadınlar. Buna ek olarak, kampta 200'e yakın Suriyeli öğretmen diğer Suriyelilere eğitim vererek ayda 600 TL gelir elde edebiliyorlar. Ticaret yapmak için ise bir pazar alanı kurulmuş, Suriye'den gelen ya da Gaziantep ve Kilis'te çarşıdan alınan ürünler buradaki küçük dükkanlarda kamp sakinlerine satılıyor. Her ne kadar kampın yönetiminden AFAD ve Kilis Valiliği sorumlu olsa da, kampta "muhtarlık" seçimleri yapılmış. Seçilen 14 önde gelen kişi

ile kamp yönetimi haftalık toplantılar yapıp talepleri dinliyor, gidişatı kontrol altında tutmaya çalışıyor.

Elbeyli üzerine yazılacak sayfalar dolusu şey vardır. Hatta her konteynerden bir roman çıkacağına eminim. Benim kampı ziyaret ettikten sonraki hissiyatım, ağırlıklı olarak devletin iyi bir iş yaptığı yönündeydi. Düzenli, hijyenik, insancıl bir yer Elbeyli Konaklama Tesisleri. Yukarıdan çekilmiş güzel bir fotoğrafını bulamadım, keşke olsa da Calais'deki kampla yan yana koyup karşılaştırabilsek.

Buna rağmen, kamp modeli Türkiye'deki üç milyon Suriyelinin geleceği için makul bir gelecek patikası değil. Konuştuğum hiçbir Suriyeli on yıl içinde geriye dönmeyi düşünmüyor. Savaş bitse bile, evimiz, mahallemiz yerle bir oldu diyor özellikle Halep'ten gelenler. On yıl boyunca ailecek 17,5 metrekarede yaşamak, tesis ne kadar iyi yönetilirse yönetilsin, insancıl bir çözüm değil.

Mülteci eliş kursları sergisinden

Her şeye rağmen hayat

Canan Gündüz, canangunduz@gmail.com

Günün tüm trajik haberlerini sunduktan sonra kasvetli yüz ifadesini bir anda mutlu bir ifadeye değiştiren spiker “hayat her şeye rağmen devam ediyordu” diyordu haber bültenini umutsuz kapatmamış olmak adına çok da haber niteliğinde olmamakla birlikte, birilerinin mutlu olduğu ya da mizah içeren bir olayı/videoyu sunarken. Facebook profillerimize yas tutan, şiddeti ve terörü lanetleyen resimleri bir kez koyduktan sonra, uzun süredir aydınlanmayan gündemlerimiz nedeniyle o resimleri değiştirmek ya da kendini iyi hissettiğin bir anını paylaşmak sanki insanlığa bir ihanet olmaya başlamıştı. Aynı saatte uyanıp, aynı trafik ışıklarında bekleyip aynı işi yapmaya devam ederken bireysel anlamda hayatlarımız aynı şekilde, her şeye rağmen devam ediyordu.

Bazıları için ise hayat durmuştu. Terör eylemleri, sokağa çıkma yasakları, çatışmalar, şehit haberleri, sivil ölümleri devam etmekteydi. Cizre’de öğretmenler ilçeden uzaklaştırılmış, Diyarbakır’da ve Şırnak’ta terör nedeniyle çocuklar karnelerini alamamışlardı. Yaşadıkları tüm travmaların, tanık oldukları tüm vahşet karelerinin ve yaşadıkları derin acıların ardından evlerde ölümden kaçtığını sanırken ölüme terkedilmiş hissedilen o çocuklar nasıl bir psikolojiyle yarınları, gelecekleri yaşayacaklardı? Sırtlarına sığıldığı kadarıyla evlerini yüklenen insanlar bilinmezliklere göç etmekteydiler. Suriyeli mültecilerin suya düşen kaçış planları ve her haberin kenarına tekrar tekrar iliştirilen Aylan’ın kıyıya vuran cansız bedeninin görüntüsü oradaydı. Başkent Ankara’da üçüncü bombalı saldırı gerçekleşmiş, arkada ölümleri, yaralıları ve hayatları bir anda kararan bir sürü insanın travmalarını bırakmıştı. Hayatta kalmayı başarabilen ancak bedensel engeller ve psikolojik rahatsızlıklar ile bir ömür boyu yaşamak zorunda kalabilecek insanların hikayeleri önümüzdeki zamanlarda kendini gösterecekti.

Diğer yandan “hayat her şeye rağmen devam etmekteydi”. Romantik evlenme teklifi yapan genci, aylardır hazırlığı yapılan ihtişamlı düğünleri, tüm illerden akrabaların katıldığı renkli sokak sünnet törenlerini, hayalini gerçekleştirerek dünya turuna çıkan yaşlı kadını, heyecanlı bekleyiş sonunda bebeklerini kucaklarına alan çifti kınamak da yaşananları değiştirmeyecekti. Ama bir geleceğimizin olmaması söz konusuysen, mutluluk haberleri ve şu koşullarda mutlu olabilecek gücü hissedebilmek anlamsız ve cahilce geliyordu yer yer. Üstelik bu topraklarda, bir yerde birinin canı yanıyorsa, acıyı paylaşmak ve paylaştığını hissettirmek belki en azından bireysel anlamda bir destek sağlayabilirdi. Bireysel diyorum çünkü; demokrasi, doğa, barış adına örgütlenildiğinde de maalesef saldırılar ve ölümlerle sonuçlanan tabloları acı bir şekilde yaşadık. Kendi

kapımızın önünü temiz tuttuğumuzda dünya daha temiz bir yer olmuyordu evet, ama mevcut koşullarda çaresiz bırakılmıştık. Kriz anlarında hayata her şeye rağmen devam etmenin yazılı kuralları olmadığından, değişik şekillerde yorumlanabiliyordu. Bazı kişiler mutlu olabilen kişilere acımasızca suçlayıcı tavırlar sergiliyorlardı. Haberlerden hepimiz etkilendiğimizden ve toplum olarak depresif bir halde olduğumuzdan, bu devirde mutlu olabilmek bile bir marifet gibi de geliyordu aslında. Dengeler fazlasıyla karıştı.

Hayatın devam ettiğini tırnak içine alıp vurgulama ihtiyacı hissetmediğimiz günlerin geleceğinden şüpheli bir şekilde, devam ettirmek zorunda olduğumuz rutin hayatımızı duyarlı bireyler olarak devam ettirmekten başka bir çözüm yok gibiydi. Varsa da, ben bilmiyordum...

Fotoğraf: Sinem Silay

Kütüphane kültürü, baş meridyen ve İnka tapınakları

Aylin Yardımcı, *aylinyrd@hotmail.com*

Başlıktaki üç şeyin benim bildiğim kadarıyla tek ortak noktası şu: hiçbiri Türkiye’de yok. Bu yazı diğerleriyle değil sadece kütüphane kültürü ile ilgili, ama özellikle kütüphane kültürünün yokluğu ile ilgili olduğu için Türkiye’de var olmadığına emin olduğum ve aklıma ilk gelen iki rastgele şeyi de yazıverdim. Sıfır sayılı baş meridyenin geçtiği herhangi bir nokta veya İnka medeniyetine ait bir tapınak nasıl Türkiye’de kesinlikle yoksa, insanların bilgiye serbestçe erişebildiği ve ortak çalışma alanı olarak kullanabildiği kütüphaneler etrafında oluşmuş herhangi bir kültür de yok.

Türkiye diye söze başladım ama odağı kendi yaşadığım yer İstanbul’u kapsayacak şekilde daraltırsam kişisel tecrübelerimden daha rahat bahsedebilirim. İstanbul’da resmi olarak kütüphane statüsüne sahip özel veya kamuya ait birçok bina var. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2014 itibarıyla Türkiye’de toplam 1,681 kütüphane var. Bunların 1,121’i devlet tarafından işletilen halk kütüphaneleri, 559’u ise kamu ve vakıf üniversitelerine ait. Dolayısıyla “şehirde kütüphane yok” yerine “şehirde kütüphane kültürü yok” savının altını çizmek lazım. Kütüphane kültürü ile kastettiğim kavram “kütüphane kullanma alışkanlığı” ile sınırlı değil – kütüphanelerin altyapısı, tasarımı, çalışan profili ve kullanıcıların üzerinde yarattığı etki doğrultusunda ortaya çıkan bilinç ve değerlerin bütünü.

Kütüphaneleri tanımlayan esas unsur fiziksel varlıklarından veya kaç tane olduklarından ziyade, okuma ve araştırma eylemlerini ne ölçüde kolaylaştırabildikleri ve güncel bilgi teknolojilerini ne kadar verimli kullanabildikleridir. Örneğin halk kütüphaneleri, tüm vatandaşlara bilgi erişimi ve uygun çalışma ortamı sağlayabildiği ölçüde işlevsel olabilir. Bu iki temel hizmet kullanıcı dostu bir yapı dahilinde ve faydalananlarda okuma ve araştırma isteği uyandıracak şekilde sunulmuyorsa, bir halk kütüphanesinin zoraki ziyaret edilen devlet dairesinden pek de farkı kalmıyor. Hayatımın üçte ikisinden fazlasını öğrencilik yaparak geçirdiğim için İstanbul’daki kütüphane binalarının birkaç tanesinde çok vaktim geçiyor. Buna rağmen, zorunlu durumlar haricinde ne yazık ki halk kütüphanelerinden köşe bucak kaçmak zorunda kalıyorum. Türkiye’nin en eski kütüphanesi olan Beyazıt Devlet Kütüphanesi’nde (özellikle gazete arşivi erişimiyle ilgili) karşılaştığım uygulamalar bende araştırma şevki uyandırmak şöyle dursun, bir daha arşive işim düşmesin diye neredeyse içimden dua ettiriyor.

İstanbul'daki tüm kütüphaneleri elbette tek tek gezmedim, ama gördüklerim arasında tasarım, işleyiş ve hizmet açısından en fazla randıman aldığım kütüphanelerin hiçbiri halk kütüphanesi değil. Bu yüzden de kullanım koşullarıyla ilgili ciddi kısıtlamalar mevcut. Bu kütüphaneler temiz, sessiz, merkezi, hantallıktan uzak ve personelinin yaklaşımıyla insanda çalışma isteği uyandıran ve araştırmayı kolaylaştıran yapılar. Dezavantajları ise faydalanabilmek için belli bir kuruma veya zümreye mensup olma, yani ayrıcalık sahibi olmak gerekliliği.

Kullandığım kütüphaneler arasında, çalışma ortamı açısından en tercih edilebilir olanlar akademik araştırma merkezlerine ait. Avrupa ve Anadolu yakasından iki örnek Koç Üniversitesi'nin İstiklal Caddesi'ndeki Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi'nin (ANAMED) kütüphanesi ve Türk Diyanet Vakfı'nın Bağlarbaşı'ndaki İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) kütüphanesi. Fakat bu tür kütüphanelerden faydalanmak için çoğunlukla lisansüstü öğrenci/araştırmacı olmak şart. Hatta bazı enstitü kütüphanelerinden faydalanabilmek için sadece belli alanlarda akademik çalışma yapıyor olmak lazım.

Benzer yapıda bir de üniversite kütüphaneleri var. Buralara erişmek için üniversite öğrencisi olmak veya mezun kimliğine sahip olmak gerekiyor, fakat insan zaten niye özgür iradesiyle İstanbul'da bir üniversite kütüphanesinde (özellikle de vakıf üniversitelerine ait olanlarda) bir şeyler okumak veya çalışmak ister, onu bilmiyorum. Ben bir üniversite kütüphanesinde en son çalışma girişiminde bulunduğumda yan masada lazer epilasyon randevusu ayarlamak için yüksek sesle telefon konuşması yapan öğrencinin, tam olarak vücudunun hangi bölgelerine epilasyon yaptıracağını (rızam olmaksızın) öğrenmiş oldum.

Farklı sanat galerilerinde benzer örnekler var mı emin değilim fakat Karaköy Bankalar Caddesi'ndeki SALT Galata'da SALT Araştırma adında ücretsiz bir kütüphane var. Tasarımı güzel, olanakları geniş, çalışan profili saygılı, sevecen ve yardımsever. Üstelik çalışma salonundan faydalanabilmek için herhangi bir kurumda öğrenci veya araştırmacı olmak da şart değil, ama gittikçe popülerleştiği (ve belki de önemli bir ihtiyaca cevap verdiği) için yer bulmak her zaman kolay olmuyor.

Buraya kadar bahsi geçen tüm eksiklikler ve sorunlar arz tarafına ait. Fakat var olmayan kütüphane kültürünün talep odaklı nedenleri de belli: Eğitim seviyesi ne kadar yüksek olursa olsun, kütüphane kullanmak burada yaşayan insanların çoğunluğu için bir ihtiyaç değil. Bu zamanda bilgiye erişimin tek yolu elbette kütüphaneler değil, merak edilip internet vasıtasıyla öğrenilemeyecek şey neredeyse kalmadı. Fakat kütüphaneler yalnızca bilgiye erişim için değil ortak çalışma alanı olarak da işlev gösteriyor. Akademik zorunluluk haricinde yalnız başına saatler boyunca okumaya, yazmaya veya araştırmaya odaklanma gereksinimi, belli ki pek çoğumuzun hayatında yer kaplamıyor.

Bağışlarla gelen huzur(suzluk): Boyfriend jean'ler ve yoksullar

Çağrı Yalkın, *cagri.yalkin@brunel.ac.uk*

Antropolog Andrew Brooks, “Clothing poverty: the Hidden World of Fast-Fashion and Second-hand Clothes” (Yoksulluğu Giydirmek: Hızlı Moda ve İkinci El Kıyafetlerin Saklı Dünyası) isimli kitabında sanılanın aksine “yoksulları giydirmeliyiz, onlara kıyafetlerimizi bağışlamalıyız” demiyor. Yıllar süren bir antropolojik saha çalışması sonunda, masumane bir şekilde özellikle İngiltere ve Kuzey Amerika’da derneklere, hayır kurumlarına bağışladığımız kotların (jean’lerin) nasıl olup da Afrika’da yoksullara satıldığını anlatıyor.

Hikaye epeyce çirkin ve çetrefilli. Neden bizden daha şanssızlara yarayacağını düşündüğümüz kıyafetlerimiz yoksullara verilmiyor da satılıyor? Nedeni ne olabilir sizce? Kirli K kelimesi. Veya kirli N kelimesi. İster küresel kapitalizm diyelim istersek neo-liberalizm, bağışlarımızı iki gün vitrinlerinde beklettikten sonra tarlaların ortasında bir sayım/ayırım atölyesine gönderip kilo başına fiyat biçtirten, oradan da bunları balyalar halinde Afrika’ya “satan” hayır kurumları yaratan bir düzen, kime ne şekilde iyilik güzellik sağlıyor olabilir? Peki ya Oxfam’ın bağış yapmamız için kolay ulaşılabilir noktalara yerleştirdiği konteynerlerden o bağışları toplama kontratı alan ara şirketler? Yoksullukla mücadelenin neresine düşüyorlar?

Bu çirkin ticaretin en büyük oyuncularından biri İngiltere’deki Oxfam. Moritanya’da sığa evlat edinir, Zambiya’da ağaç evlat edinir diye bağışlar toplayan ve sözümona yoksulluğu azaltmaya/yok etmeye niyetli bir kurum. Bazı yoksullar diğerlerine göre daha mı yoksul ki bazı yoksullara değeri yüksek bağışlar satılarak daha yoksullar doyurulmaya çalışılıyor? Bu ticaret kime ne kazandırıyor? Oxfam’a istediği gibi kullanabileceği “bağış” parası, Oxfam’dan balyaları alan aracı şirkete komisyon. Buradan faydalanan yoksul sayısı? Sıfır.

Peki nasıl oluyor da örneğin Çin gelişirken Afrika gelişemiyor, kendi giysilerini üretilmiyor ve en iyi ihtimalle boğaz tokluğuna üretilen bu kıyafetleri bizler giyip yorulduktan sonra onlara satıyoruz? Kalkınma ekonomisti Cambridge Üniversitesi öğretim üyesi Dr. Ha-Joon Chang’ın da belirttiği üzere, batılı sömürgeci imparatorluklar yıllarca korumacı politikalarla kendi kalkınmalarını sağladı. Hindistan’da ve Afrika ülkelerinde yerel üretimi sıfırlayarak ve hammaddeleri kendi ülkelerine taşıyarak bu ülkelerdeki kalkınmayı durdurdular, bu ülkeleri yoksullaştırdılar. Buna karşılık, bu

lkelerden korumacı politikaları bırakmalarını istediler. Peki neden in varolabildi ve Afrika keleri bu oyunda varolamadı? Çünkü sevelim sevmeyelim in'de Mao'nun zoruyla da olsa Afrika'ya göre daha nitelikli bir işgücü yaratılmıştı ve in kendi korumacılığını kendi istediği hızda azalttı, Afrika kıtası gibi IMF ve Dünya Bankası'nın istekleri doğrultusunda değil. Bu da, gelişim ve fakirlik seviyesinde giderek artan farklar yaratmaya devam ediyor. in, jean retimiye Batı'ya yeni ürün sağlarken, bir yandan da Afrika'nın Batı'ya bağımlı hale gelmesine ve yoksulların bile Batı'dan in'de üretilen jean'leri almak zorunda kalmasına katkıda bulunuyor.

Öte yandan, doğumu bile fenalıklarla dolu olan kotun, ölümünün kirli olmasına şaşır-mıyoruz. Bir kere "beyaz altın" olarak bilinen pamuğu üretmek su yoğunluklu çalışma gerektiriyor, dünyaya ektirdiğimiz işkencenin ağır olanlarından yani. Bir kilo pamuk için 11,200 litre su gerekirken pirinç için gereken miktar 3,000 litre civarında, buğday içinse 1,300 litre civarında. Kahve, dana eti ve deri gibi diğer küresel tüketim arzu-su nesnelere benzer şekilde, bu 10 dolarla 2000 dolar arası fiyatlarda gezinen arzu nesnesi, su-yoğun retilabiliyor ve pamuk, aksi gibi suyun az olduğu coğrafyalarda yetiştiriliyor. O boyfriend jean'ler, skinny'lerin fiyatı sadece etikette değil yani. Bunları okudun da ne yaptın diyeceksiniz. Ne yaptım, önce Oxfam'a gitmemeye başladım, bağışlarımı hangi yoksula kaç paraya satacaklarını hesaplayıp huzursuzlanmaktan daha kolay. Sonra kaç tane jean'im olduğunu saydım ve çok utandım. Afrika'da su bulunamazken, benim gardrobumda yüz binlerce litre su var.

Kaynakça

Brooks, A., 2015. *Clothing Poverty*. University of Chicago Press Economics Books.

Chang, H.J., 2008. *Bad Samaritans: The guilty secrets of rich nations and the threat to global prosperity*. Random House.

Chang, H.J., 2012. *23 things they don't tell you about capitalism*. Bloomsbury Publishing USA.

Sanal alemler çocuk oyuncağı değil

Yalın Solmaz, ysolmaz@gmail.com

Bir uzay gemisinin içindeyim. Önümdeki sedyenin üzerinde gri renkli bir uzaylı yatıyor; anlaşılan ölü ele geçirilmiş. Kafası gövdesine göre çok büyük ve kocaman gözleri halen açık. Solumda ve sağımda istemeyeceğim kadar operasyon aleti var, adlarını bilmediğim, dişçilerin kullandığı aletlere benzeyen ama onların beş katı büyüklüğünde. Bulunduğum oda bir kokpit gibi. Her yer cam ve camın ötesinde ucu bucağı belli olmayan uzay var. Bir sürü yıldız, galaksi, renkler, vesaire.

Birden sedyenin üstündeki monitör canlanıyor, üç dakikadan geri saymaya başlıyor. Bir ses uzaylının vücudunda bir bomba olduğunu bana haber veriyor ve bombayı üç dakika içinde bulup imha etmem gerekiyor. Kırmızı ışıkların periyodik bir şekilde gerginleştirdiği ortamda ben aletlere göz atmaya başlıyorum. Acaba hangisiyle başlasam? Bunu takiben üç dakika içinde odada sağdan sola yürüyorum, vücudum terliyor. Geri sayımın verdiği stresle aletleri doğru kullanamıyorum ama bir şekilde uzaylının karnındaki bombayı çıkarmayı beceriyorum. Kendimden gururlu bir şekilde elimdeki bombayı uzayın derinliklerine gönderiyorum ve tam önümdeki camın ötesinde bomba patlıyor. Ben ve uzay gemim sağlam.

Kafamdaki monitör ve kulaklığı çıkarıyorum. Aslında YouTube Space binasındaki duvarları bembeyaz bir odanın içerisindeyim. Beni izleyen teknisyen gülüyor.

Oculus Rift'in 2011'de başlattığı sanal gerçeklik (VR) serüveni tam hız ilerliyor. İlk prototipini kendi kendine yapan Oculus'un kurucusu Palmer Luckey, şirketini 2014'te Facebook'a iki milyar dolara sattı. O günden itibaren sanal gerçekliğe adım atan şirketler çok. HTC ve Samsung pek geride değiller. Google'un yatırım yaptığı Magic Leap ise halen gizli tuttuğu teknolojisiyle sanal dünyayı gerçek dünya ile birleştiriyor. Bunların arasındaki en ucuz alet ise Google Cardboard. Google'un erişilebilirlik misyonuna uygun \$15'lik fiyatıyla Cardboard herkese sanal gerçekliğin kapısını sunuyor. Benim denediğim alet ise HTC Vive ve \$1,000'dan fazla fiyatıyla biliniyor. İki oda sensörüyle kullanıcının odadaki fiziksel pozisyonunu ölçebiliyor ve bu sayede kullanıcı sanal dünyada yürüyebiliyor. Teknoloji o kadar ilerlemiş ki artık kafanızdaki aleti hissetmiyorsunuz bile. Yaklaşık 30 saniye içinde beyniniz sanal dünyayı kabulleniyor ve gerçekten orada olduğunuzu hissediyorsunuz. Hakikaten inanılmaz bir deneyim.

Kamuoyundaki bilinirliği oyunlarla sınırlı olan sanal gerçeklik aslında çocuk oyuncağı değil. Araştırmacılar ve bilim adamları sanal gerçekliğin birçok kullanımını bulmuşlar. Kısa bir Google search size neler neler gösteriyor.

Mesela sanal gerçekliğin depresyon tedavisinde kullanıldığını biliyor muydunuz? Bu araştırma sekiz dakikalık bir senaryodan ibaret. Hasta sanal ortamda ilk önce aynada kendi sanal bedenini görmeye başlar. Bunun amacı hastanın sanal ortamı benimsemesi ve ortamı etkileyebileceğine inanmasını sağlamak. Daha sonra ağlayan küçük bir kız çocuğunu teselli etmesi istenir. Teselliye yanıt veren ocuk, ağlamayı bırakır. Daha sonra hasta bu küçük kız çocuğunun gözlerinden sanal dünyayı görmeye başlar ve biraz önce kendisinin söylediği şefkatli kelimeleri aynada gördüğü sanal bedeninden duyar. Üç hafta içinde üç kere tekrarlanan senaryonun sonunda hastaların %60'ı kendi depresif belirtilerinin azaldığını belirtti.

Sanal gerçekliğin buna benzer diğer bir kullanımı ise beyin operasyonlarında gerçekleşti. Fransa'daki Angers Üniversitesi Hastanesi'nde doktorlar bir beyin tümörünü çıkarırken VR aletiyle hastanın beyin haritasını çıkardılar. Beyin haritasını operasyon sürecinde takip ederek hastanın ameliyat sonrası görsel sorunlar yaşamasını engellediler.

Sanal teknolojinin tıpta kullanımı bununla sınırlı değil. Virtualis adlı şirket doktorların daha fazla deneyim edinebilmeleri için sanal operasyon simülasyonları geliştiriyor. Bu tür kullanımlar doktorların ve operasyon ekiplerinin hiçbir hastayı tehlike altında bırakmadan hep beraber deneyim edinmelerini sağlıyor.

Tip ve oyunlar dışında sanal gerçekliği kullanmaya başlayan diğer bir endüstri de turizm. İngiliz turizm şirketi Thomas Cook "Try Before You Fly" (umadan önce dene) adlı kampanyasıyla tatil paketlerini sanal dünyaya taşıyor. Hangi paketi alacağına karar veremeyen müşteriler sanal gerçeklik sayesinde gidebileceği birçok tatil paketini deneyip kararını daha kolay verebiliyor. Buna benzer diğer bir uygulama ise Marriott otelleri sayesinde sizi New York'tan bir saniye içinde Hawaii'ye taşıyor. New York'ta iki lokasyonda bulunan VR kulübeleri, işinden sıkılan ya da kısa bir süre için kaçmaya çalışan biri için bire bir.

Fiyatının yüksek olması ve yeterince yazılımın olmaması nedeniyle az kullanıcı sayısı olan sanal teknolojiler önümüzdeki beş yıl içinde şu an herkesin elinden düşmeyen akıllı telefonlar kadar yaygın olacak. Büyük olasılıkla oturma odanızdaki televizyonunuzu yenilerken VR setlerine de bakacak, belki televizyonunuzdan vazgeeceksiniz. Ailenizle aranızda bir kıta ya da okyanus olmasına rağmen karşılıklı oturup aynı sanal ortamda konulaabileceksiniz - sanki aynı odadaymış gibi. Oyun, eğence ve tıptaki kullanımı dışında daha çok fazla insani deneyime açık olan VR, önümüzdeki on yılın en büyük teknolojik gelişmesi olacak. Söz konusu olan bunun bir parçası olup olmayaağınız değil - esas soru bunun ne zaman bir parçası olacağınız.

Cevap veremedik

Canan Gündüz, canangunduz@gmail.com

Teknoloji, sağladığı ulaşılabilirlik ve gerçekleşen iletişimin eşit olamayacağını bize gösterdi. Peki bizler, bize yönelik iletişim teşebbüslerine yanıtsız kalırken ya da geç yanıt verirken aslında neler oluyordu?

En basit anlamda, yetişemiyorduk. Hepimiz yoğun bir CEO ya da magazin dergilerinde boy gösteren cemiyet hayatının ünlü simalarından değildik muhakkak, lakin bizi arayanlar da her daim şirket yöneticileri ya da ajans sahipleri değillerdi zaten. Biricik ailemiz, arkadaşlarımız da oluyordu cevap veremediklerimiz arasında. Fiziksel olarak, güç olarak, zaman olarak gene de yetişemiyorduk. Aslında bize ulaşmaya çalışanların sayısıyla doğru orantılı olarak ulaşabilenlerin ve ulaşamayanların sayısı da artıyordu.

Ulaşılabilirliğimizi her zaman kontrol edemiyorduk ve sinirleniyorduk. Belki sadece bilgisayar başına oturduktan sonra istediğimizde e-postalarımızı kontrol etmek istiyorduk ama akıllı telefonlarımız buna izin vermiyordu. Telefon ayarlarını biçimlendirmek mümkündü ama “ulaşmak isteyip ulaşılmamak isteyen” biz de samimi olmadığımızdan, teknolojik nimetleri göz ardı edemiyorduk. Hem akıllı telefonu reddetmiş olsak bile içinde bulunduğumuz çevreler tarafından anlaşılmıyor, inanılmıyor; ya da iletişim zincirinin dışında kalman sonucunu dışlanarak cezalandırılıyorduk. İnsanlar teknolojinin nimetleri ile hayatlarını kolaylaştırmak isterlerken, zoru seçen sana ulaşabilmek için kendilerini zora sokmak istememeleri de mantıksız değildi hem.

Diğer yandan, mahrem alanımız sıklıkla ihlal ediliyordu. Bir de bürokrasi içinde “Sağol, almayayım” deme lüksünün olmadığı kişiler, senin dünya ile olan iletişimin kadar yaşama ve çalışma şekillerine de belki sana iyilik ettiklerini düşünerek müdahale ediyordu. Evde sakın kafayla, duş alıp, yemeğini yiyip, müzik açıp, belli bir şeyleri tekrar gözden geçirdikten sonra yapmak istediğin bir iş için sana garip telefon uygulamaları üzerinden ayaküstü pratik çözümler sunuyorlardı. Kabul etmezsen de işi layığıyla yapmaya çalışma isteğin anlaşılmıyor, tam tersine işten kaçırıyormuşsun gibi algılanıyordun. Telefonumuzun çekmediği zamanlar ve evde unuttuğumuz zamanlar en büyük çılgınlıklarımızdı. Elimizde olmayan nedenlerden ötürü ulaşamıyorduk, duymadığımızdan ya da açamadığımızdan değil.

Ulaşılamamak ve ulaşamamak, muhatap olduğumuz kişilerle de bağlantılı olarak endişe verici bir olaya dönüşmüştü. Herkesle oturtulmuş olan iletişim paternleri dışına çıkıldığında da keza öyle. “X genelde mesaj atar, aradığına göre önemli bir şey olmalı” derken ya da aileden gelen her çağrıyı yanıtlamaya çalışırken, “Amaan, Y gene ne danı-

şacak ve bana mesai dışı mesai hazzı yaşatacak, biraz sonra ararım” da diyebiliyorduk. Bazılarının telefonu duyması bir mucize olurken, bazılarının bir kez olsun telefonu açmaması bir krize dönüşebiliyordu. Hatta telefonu açamamış olan bu iki farklı karakterdeki kişilerden ilk bahsedilenin telefonu açmaması onlara bir korunak sağlayan “unutkanlık, dalgınlık” olarak nitelendirilirken, ikinci kişi ise bir şeylere alınmış olabileceğinden ötürü bir mesaj vermek, tavır sergilemek amaçlı açmamış olarak tanımlanıyordu. Whatsapp’tan atılan mesajların görülmesine rağmen cevap atılmamasından ve whatsapp’ta son görülme saatinden yola çıkarak büyük tümevarımlar elde ediyorduk. Büyük çerçeveden bakıldığında acınacak bir halde olduğumuzu bilmekle beraber, iletişim kuramadığın o an birilerine sinirlenirken garip küçük hesaplardan kendimizi her daim alıkoyamıyorduk.

Diğer yandan biz, bize ulaşan insanların sorularını yanıtsız bırakmazken, bazı kişilere ölümüne “hiç” ulaşamıyor, o kişilerle hiç iletişim kurulamıyordu. Şirket zincirlerini yöneten, toplantıdan toplantıya koşan insanlar değillerdi mevzu bahis kişiler. Öyle krizlerin eşiğinde, elzem olaylar yumağının içindeki kişiler de değil. İş ile ilgili olarak belli kurumlar tarafından halihazırda “görevlendirilmiş” yetkili kişiler de ısrarla hiçbir e-postana, telefonuna, mesajına günlerce/haftalarca “hiç” cevap vermeyebiliyordu. Ya da önemli bir haber beklediğin ve ona göre bir takım adımlar atacağın bir durumdaki kilit kişi, sanki ona mahkum olma durumunun keyfini çıkarırmışçasına, her konuştuğunda sana “yarın” dönme vaatleri verip bir hafta sonra sen arayınca ancak mecburen ses çıkarmış oluyordu. Hadi geçtim bir merhabanın olduğu insanların samimiyetsizliklerinden, yakın çevrenin umarsızlığı da benzer şekilde delirtici olabiliyordu. Bahaneleri de keza öyle...”Kafamda ne diyeceğimi o kadar tasarlamışım ki cevap attım sanıyordum”, “E bir daha arasaydın?!” “Var ya zombi gibiyim, aynı evde kaldığım annemle konuşmadım bir haftadır”, “Ben mesajlara pek bakmıyorum jnm. Ya, evet gördüm de mesaj atmayı sevmiyorum ne bileyim” gibisinden örnekler uzar gider. “İnsanın kendine mektup yazması ve dönüp dönüp onu okuması yalnızlığın da ötesidir.” diyordu Özdemir Asaf. Kabul, ortada o kadar trajik bir durum yoktu, belki de vardı, bilemedim. Yok ya, sevenimiz yok değil de insanlar düşüncesiz. Sen ise drama queenliğe gönül verenlerden, hayatta kimseyi üzmediğini sanan, hassas mı hassas, kilolu değil iri kemikli. İletişim kurulmamak popüler kültür içinde kişiyi daha bir “cool” kılarken, iletişim kurulmayan insanı “takıntılı, değersiz ve ezik” hissettirmeye başlamıştı. Hepimizin bir “kul” olduğu ve herkesin bir popisinin olduğu günümüz düzeninde ise insan psikolojisi ve iletişim şekilleri en az bu ve öncesi pek çok cümle kadar anlamsız ve garip olmaya devam edecekti...

Özgürlük ve aile

Irmak Akman, irmak@de-da-dergi.com

Yıllar önce Oruç Arıoba'nın bir kitabında okumuştum şu cümleyi: *Woyzeck* oyunundan bir cümleymiş sanırım, "Her insan bir uçurumdur. Başını döndürür kişinin, gidip aşağı bakınca." Jonathan Franzen'in *Özgürlük* romanındaki dört ana karakterden her biri, bir uçurum gibi. Yer yer insan, hayatlarını neden ve nasıl bu kadar

karmaşık hale getirebildiklerini merak ediyor. Oysa hayatın ve insanların duygularının basit olduğunu varsaymak, insanın gerek kendisiyle, gerekse etrafındaki insanlarla ilgili pek çok şeyi görmezden gelmesiyle mümkün ancak. Bu hatayı işleyenler, ne kendilerini tanıyabilirler, ne de etraflarındaki insanları. Böyle yapanlar için başkalarının kararlarını irrasyonel ya da ahlaksızca diye yargılamak da çok kolaydır.

Franzen ise hayatı ve duyguları tüm karmaşasıyla ortaya koyuyor ve kendinize karşı dürüstseniz, benzer koşullar altında karakterlerin yaptığı seçimlerin benzerlerini yapmanızın ve olayların kitapta anlatıldığı şekilde gelişmesinin gayet mümkün olduğunu kabul ediyorsunuz.

Kitabın ana kahramanları Patty, Walter, Patty ile Walter'ın oğlu Joey ve Walter'ın üniversiteden en yakın arkadaşı, yakışıklı rock yıldızı Richard. Farkında olsalar da, olmasalar da özgür değiller. Walter ile Patty'nin kendi aileleriyle ve birbirleriyle, Joey'nin Patty ve Walter'la, Walter'ın Richard'la yaşadığı mücadele ve koparmak isteseler de koparamadıkları bağları belirliyor kim olduklarını, ne hissettiklerini, nasıl davrandıklarını. Franzen, 11 Mayıs 2012'de Radikal Kitap için Melisa Kesmez ile yaptığı röportajında şöyle demiş:

Aile kafesinden çıkmak başka türlü, daha kötü bir şekilde hapis olmak demek... Anlatılan şey içine bir çeşit sevgi dahil olduğunda anlamlı hale geliyor. Aile sevgisi tek sevgi türü değil ama bana en doğal geleni. Özgürlüğü tüm kısıtlamaların ortadan kalkması olarak algılayan –ki sevginin neden olduğu kısıtlamalar da dahil buna- kişi nasıl biridir? Bir ergenden başkası değildir bence. Bu günlerde, en azından Amerikan tüketim kültürü içerisinde, ergenlik fazlasıyla yüceltiliyor ve özendiriliyor. Önceki kültürlerin hepsinde ergenlerin neredeyse her konuda hatalı ve yanlış olarak görüldüğünü düşündüğümüzde, ben şahsen bugünkü hali çok tuhaf buluyorum.

...

Ben bir romancı olarak ana akım kültürü rahatsız edecek konularla ilgileniyorum ve Amerika'da bu konulardan biri de rekabet. Amerika'daki serbest pazar ideolojisi rekabeti yüceltiyor ancak kimse bu konuyu kişisel bir düzeyde konuşmaktan hoşlanmıyor. Beri yandan ben kimsenin kimseyle yarışmadığı bir aileyle henüz tanışmadım. Dolayısıyla düşündüm ki, bu konu hakkında bir şeyler yazarsam bunu tecrübe eden okur kendini daha az yalnız hissedecek.

...

İyi zamanlar geçiren mutlu insanlar enteresan roman karakterleri olamazlar. 'Özgürlük'teki karakterlerin mutsuz zamanlarından çok mutlu zamanları oldu muhtemelen ancak mutlu zamanlarda dram, yani anlatacak enteresan bir şey yoktur ki. Hamlet'in mutlu bir çocuk ve ergen olduğunu düşünüyorum ama oyun elbette babası öldüğünde olanlarla ilgili. Öte yandan, Amerika'da şu anda çok ciddi bir endişe ve kasvetin hâkim olduğunu sanmıyorum, muhtemelen batının geri kalanı için de aynı şey geçerli. Hepimiz gezege-ni harap ettiğimizi, sınırsız büyümenin savunulacak bir şey olmadığını biliyoruz ama çoğumuz zamanının çoğunu bu gerçekten kaçarak, yeni seksi teknolojilerle ya da din ve siyasi nefretle kendini uyuşturmaya çalışarak geçiriyor. Yani romancı olmak için harika bir zaman, sen de öyle düşünmüyor musun?

Franzen'ın güçlü siyasi görüşleri var ve bunlar, kitapta da kendine yer buluyor. Walter, Batı Virginia'da güzel bir vadiyi ileride ıslah edip bir kuş barınağına dönüştürmeleri şartıyla kömür madencilerine açan bir vakfın müdürü ve vakfın parasıyla nüfus artışı karşısı bir kampanya başlatmak istiyor; Joey ise, istemeden kendisini Irak'ta Amerikan ordusuna hurda kamyon parçaları temin etmek zorunda bırakan bir anlaşma yapıyor. Richard, kendisiyle yapılan bir röportajda müzik endüstrisini yerden yere vuruyor. Bu kısımlar, yer yer hikayeye hizmet etmektense yazarın fikirlerini aktarmak amacıyla yazılmış gibi görünüyor, ama hikayenin sürükleyiciliği ve bazı bölümlerin güzelliği karşısında çok üstünde durulmayacak bir kusur bu.

Kitabı bitirirken ve insanların duygularının ne kadar çeşitli ve karmaşık olabileceğini ve bizim rahat yaşayabilmek için bunun ne kadar büyük bir kısmını görmezden geldiğimizi düşünürken, aklıma Milan Kundera'nın Gülüşün ve Unutuşun Kitabı'ndan şu pasaj geldi:

Tamina'nın kendisine yaptığı sitemleri anlıyorum. Babam öldüğünde ben de aynı şeyi yapmıştım. Ona o kadar az soru sormuş olduğum için, onun hakkında o kadar az şey bildiğim için, onu elimden kaçırdığım için kendimi başılayamam.

...

Dış dünyanın sonsuzluğu bizden kaçmış bile olsa, bunu doğal bir şey olarak kabul ederiz. Ama ölünceye kadar, öteki sonsuzluğu kaçırdığımız için kendimizi suçlar dururuz. Yıldızların sonsuzluğu düşünülür de, babanın kendi içindeki sonsuzluğa aldırış bile edilmez. (sf. 193-194)

Bu sadece bir başlangıç (mı)?

Canan Gündüz, *canangunduz@ gmail.com*

“Hikayenin sonunu merak ettim şimdiden, haber verirsen sevinirim” dedi adam kuru temizlemeden yeni çıkmış takım elbisesinin iç cebinden çıkarttığı kartını uzatırken. Yüz buruşturmuş gibi algılanmasına rağmen aslında sadece siyah kemik çerçeveli gözlüğünü gözüne yaklaştırmak için yapılan o meşhur manevrayı yaptı. Tam bir beyefendi, “too classy”... Şanslı azınlıktandı, ama yardımcı koşullar olmuş olsa da, şansını kendisinin yarattığı da aşıkardı.

Hikayelerin sonu ne zaman gelirdi? Belirsizlikler kaybolup istikrarlı bir yaşam düzeni sağlanması mıydı kriter? Dolgun ücretli iş, ‘beni taşıyabilecek’ bir eş, lüks bir daire ve araba mı olacaktı insanlara sunmak için can atacağım hikayemin sonu? Ruhumu şeytana satarcasına çalışıp biriktireceğim parayla sahil kasabasına yerleşip açacağım butik otelin hikayesi beni şile bezinden elbisemle bir magazin dergisine konuk etmeye yeter miydi?

Adam bu konuda ne bu kadar düşünmüş, ne de bu kadar düşünebileceğimi tahmin etmişti. Muhtemelen kendi gençliğini anımsatan heyecanlı gözlerle bakan, fikir uçuşmalarından gücünü alan genç bir meslektaş ile sıkıcı bir uçak yolculuğunda sohbet etmekten memnun kalmış ve sadece merak etmişti: ya sonra?...

Öyle ibretlik, kuşaktan kuşağa aktarılacak efsanevi olaylar da yaşamıyordum. Sadece koşullar o kadar absürd ki; benzer yollardan geçmiş olabilecekken döneminin koşulları itibarıyla belki kenarından dahi geçmemiş meslektaşım bile benim “hayat” dediğim, bulduğum ufacık bir parıltıyı bile olumlamaya çalışıp bir ucundan tutmaya çalıştığım şeyi “hikaye” olarak tanımlayabiliyor, şaşıracak anlattıklarım. Toplayın patlamış mısırlarınızı, atmaktan vazgeçin önüme ördüğünüz tellerin arasından o fındık fıstıklara. Hayatım ya bu benim, açık uçlu bağımsız Norveç filmi değil!

Güneydoğu Anadolu’daki uzmanlık zorunlu hizmetim biter ve yeni bilinmezliklere doğru yola çıkarken, kartına rastladığım beye telefon açmak geçti aklımdan. Sonra, hikayemin sonunun henüz gelmediğini fark ettim. Ölümü bile bir son olarak algıladığım düşünülürse, gelmezdi de. Her zaman olduğu gibi her şeyin başındaydım...

Bu masalı yürütecek miyiz Olric?

www.de-da-dergi.com

/dedadergi

@dedadergi

@dedadergi